

Aportul medicilor bucureșteni în prima jumătate a secolului al XIX-lea

**Ionel ZĂNESCU
drd. Camelia ENE**

În prima jumătate a secolului al XIX-lea, în Țara Românească și Moldova, încep să se pună bazele unui serviciu sanitar. Medicii și chirurșii cu diplome obținute în apusul Europei, se instalează la București și în alte orașe mari, unde desfășurau o foarte utilă muncă, dar și o destul de mănoasă activitate medicală.

Cu toate acestea, în nenumărate rânduri, orașenii sunt nemulțumiți de asistența medicală insuficientă. Această stare de lucruri este subliniată într-o anaforă din 1804, și prezentată domnitorului: "După starea orașului și după mulțimea norodului nu sunt de ajuns acești doi doftori ... Este de trebuință să se orânduiască alții doi sau trei ... și așa vor profita la toți săracii bolnavi". În replică, domnitorul Alexandru Ipsilanti va hotărî numirea a încă șase doctori.

Situația cea mai grea o aveau păturile sărace din București, care pe lângă alte lipsuri materiale, se confruntau cu numeroase molime și boli. La o populație de 63.204 locuitori-recenzați în 1838 - erau 309 infirmi, dintre care numai 14 boieri și boiernași. În același timp, instituțiile filantropice, cum ar fi Casa copiilor sărmani, Casa milelor, Casa cerșetorilor, s.a., primeau ca alocații sume derizorii. De exemplu, din bugetul statului, pentru anul 1838, se alocuau numai 10.000 lei pe întreaga țară.

Epidemiile care au lovit cel mai greu capitala, în prima jumătate a secolului al XIX-lea, au fost ciuma, holera și variola. Cea mai mare catastrofă, a constituit-o "ciuma lui Caragea", din anii 1813 - 1814. Medicul austriac Reinhold Grohmann apreciază - desigur exagerat - că între lunile iunie 1813 și iulie 1814 au murit în București 25 - 30000 de oameni dintr-un total de 80.000 de locuitori.

Un greu tribut a fost plătit de medicii care-i îngrijeau pe bolnavi. La 1 ianuarie 1829, în urma ciumei, din cei 26 de medici, câți rămăseseră în București, mai erau în viață, la 27 iulie, numai cinci. Cei mai greu afectați, au fost doctorii din Comisia cercetării bolnavilor: C. Caracaș, Silvestru Filitti și Panaiotache Nicolaide, care au pierit în lupta cu necruțătorul flagel. Un exemplu de angajare cu temutul ciumă, l-a constituit doctorul Ioan Serafim, care pentru participarea activă la combaterea ciumei din anii 1828 - 1829, a fost răsplătit de domnie. La fel se va întâmpla și în 1833, când va primi un inel cu briliante de la țarul Rusiei, pentru serviciile aduse la combaterea molimei. Între anii 1833-1834 îl întâlnim ca medic primar la spitalul Colțea.

În vreme de epidemie de ciumă, medicii și preoții erau obligați să aducă la cunoștință autorităților numele celor atinși de boală. Cum epistatul din mahalaua Mihai Vodă n-a făcut cunoscut acest lucru, el va fi pedepsit cu 20 toiege și cu surghiun la mănăstirea Snagov.

Dupa ce ciuma a făcut ravagii între 1828 - 1829, Bucureștiul, începând cu 1831, este lovit de o altă boală necruțătoare, holera. Izbucnită la începutul lunii

iunie, ea s-a dovedit catastrofală pentru bucureșteni, ceea ce l-a făcut pe consulul francez Lagan să afirme: „scapă cine poate - a devenit formula generală la București”. O tabelă statistică a poliției București, alcătuită în luna decembrie 1831, semnală că au murit de holeră, în cele cinci vopsele ale orașului, 2170 de suflete. În 1836 și 1848 holera a reizbucnit iar, dar cu o mai mică intensitate.

Pentru a pune stavilă epidemiilor de variolă care bântuiau capitala au fost luate, în aceeași perioadă, unele măsuri de vaccinare a populației. În acest scop s-a făcut împărțirea orașului pe sectoare, fiecare repartizat unui medic sau unui chirurg, cu indicarea caselor unde urma să se facă „altoirea” (vaccinarea).

Prezența băilor în oraș, era un lucru necesar pentru menținerea sănătății populației. Francezul Lagarde, la 8 August 1825, roagă pe domnitorul Grigore Ghica să-i dea voie să deschidă o baie “pentru căutarea bolnavilor”. El pretinde un fel de monopol, ca timp de 20 de ani să nu mai poată deschide nimeni o astfel de baie. Baia urma să aibă cel puțin 10 camere, cetățenii bolnavi găsind aici medicamentele recomandate de doctor, la același preț ca și în oraș, și va putea lua masa la prânz cu mâncăruri după listă, sau „după porunca doctorului”. Sub influența celorlalți arendași de băi, domnitorul aprobă ca baia lui Lagarde să fie numai pentru bolnavi, fapt ce-l determină pe inițiator să renunțe.

Constantin Caracșă menționează baia de la spitalul Filantropia, terminată în 1825. Același neobosit Constantin Caracșă a deschis o baie de aer cald, probabil aceea a Mitropoliei. În anul următor, 1826, mai aflăm o baie și în lazaretul ostășesc de la Mărcuța. De asemenea, în oraș, erau și alte băi comune „unde merg oamenii de rău spală de murdărie”.

După martie 1825, băile turcești primesc o grea lovitură. Divanul domnesc hotărând deschiderea băilor de cadă și a celor medicinale; astfel ele fiind „trebuincioase și folositoare la multe boli, și, neavând mijloc a le face la casele lor, bolnavii pot să se înlesnească ca urmare a acestora”.

Pentru a-și face reclama, dar și a-i ajuta pe cei săraci, unii medici dau numeroase anunțuri în presa vremii cu privire la serviciile medicale pe care le oferă. În 1843, un anume I.N. Auerbach, doctor în medicină, venit de peste hotar, se stabilește la Hanul Manuc și fiindcă nu era cunoscut în oraș, își făcea în „Vestitorul românesc”, următoarea reclamă: „După ce mai mulți ani am practica în Balgrad (Alba Iulia) în Transilvania ca doftor de medițin și care acușă, aflându-mă ca doftor în capitala Bucureștiului, dau nădejde de un desăvârșit praxis de medițin și mă recomand tuturor patimașilor oameni, în toată ramura științei de medițin, ce să le dau deplinul ajutorul doftoricesc. Ba primesc încă și pe toți cei scăzuți la avere, săraci, de la 2½ până la 3 ceasuri evropinești, după prânz, a le da ajutor doftoricesc, aici în locuința mea fără nici o plată”.

Un alt doctor, de data aceasta oculistul Fridih Fabini, anunța în „Vestitorul românesc”, din 1849, că „Săracii în orice zi vor găsi ajutoare până la cinci ceasuri după prânz la locuința sa, fără plată”.

Nivelul profesional al corpului medical bucureștean creștea continuu. Progresele oftalmologiei într-o serie de țări occidentale, a dus la mărirea numărului acestor medici de specialitate. La noi, în perioada 1832 - 1838, sunt menționați următorii oculiști: Apostol Arsaki, Andreas Mayer, Frizenhauzen și V. Popovici. În

1849, la Hanul lui Serafin, situat pe Podul Mogoșoaiei, se instalează dr. Fridih Ciubini doctor de „medicină și oculist”. Prin ziarul „Vestitorul românesc” acesta anunța că tratează și vindeca tot felul de boli, în special cele cronice și de ochi.

Printre primii chirurghi pământeni instruiți în țară trebuie amintiți Ion Barbu și Dragomir Cârstea, despre care avem informații în 1830. Firește că în evidența chirurgilor din această perioadă trebuie trecuți și primii zece felceri pământeni, absolvenți din 1843 ai Școlii de chirurgie de la spitalul Colțea, precum și cei nouă din următorii doi ani.

În toamna anului 1837 se găsea în capitală și dentistul Daniel Mihalovski, care va paraliza în urma marelui incendiu din 23 martie 1847. Locul lui va fi luat de doctorul Lampart, după cum anunță „Vestitorul românesc” din 29 aprilie 1847. Un alt doctor dentist este menționat în București, în anul 1838, în persoana lui Wilhelm Maer. În 1841, în timpul domniei lui Alexandru Ghica, se creează postul de medic dentist al capitalei și se deschide școala de mică chirurgie de la Colțea.

Este de ajuns să menționăm că, în 21 februarie 1847, deci în anul următor introducerii eterului în practica chirurgicală, dr. Reisdörfer de la spitalul Colțea a operat sub narcoză cu eter. El, împreună cu doctorul D. Vartiadi, sunt considerați printre primii chirurghi din lume care au efectuat o operație sub narcoză.

În 1809, doctorii C. Filitti și Schina constatau că 11 medici nu aveau studii de specialitate, iar din mărturia dr. Caracșa rezultă că, la 1824 profesau în București 15 medici cu diplomă. În 1818, sunt menționați la spitalul Filantropia doctorii Gebauer, Schmeltz, Grafitz, Grünau; apoi doctorii Mesitz, Pluck, Sporer, Troya, Wehnert, s.a; este menționat și dr. Marsille, care a avut la 1827 unele legături politice și care a fost amestecat la un moment dat într-o conspirație.

O serie de medici au participat la revoluția de la 1848. Printre ei amintim pe dr. Nicolae Gănescu (arestat și în 1840 cu prilejul „Frăției”), V. Formion și C. Epistes, care după înăbușirea revoluției și-au pierdut și funcțiile. Unul dintre partizanii și apropiații lui Nicolae Bălcescu a fost dr. Nicolae Kretzulescu.

În curtea hanului Sf. Spiridon - Vechi, în 1844, moare dr. Teodosie, fratele episcopului Ilarion al Argeșului, un colaborator apropiat al lui Tudor Vladimirescu. Doctorii, pe lângă obligațiile medicale de zi cu zi, erau solicitați pentru a efectua diverse analize medicale. Sfatul administrativ extraordinar hotărăște că K. Stoeckler împreună cu dr. Mayer să facă analiza mai multor izvoare de apă minerală de pe cuprinsul Țării Românești. Anterior compoziția apelor minerale de la Olănești fusese studiată de dr. St. Piscupescu, iar a celor de la Breaza și Telega de către dr. Mayer. În ceea ce-l privește pe dr. Johann Mayer, trebuie amintit că acesta a fost medicul de casa a fostului domnitor Alexandru Dimitrie Ghica.

Un document din 1838, menționează că dr. Schuhmacher întocmește un raport în care arată că berea fabricată de un „ungurean” este vătămătoare sănătății și cere a se lua măsuri în consecință. O altă comisie, formată din doctorii: N. Crețulescu, V. Formion, I. Rasti, N. Carazisi, C. Alecsandridis, aprobă la 17 decembrie 1841, diversele sorturi de cafea pentru care H. Hekl a cerut încuviințare să le fabrice. Aceiași comisie, la care se adaugă dr. N. Gusi, la 6 iunie 1844, aprobă după o „analisis himicesc”, compoziția limonadei lui J. Koull.

Un caz mai deosebit s-a întâmplat în timpul generalului Kiseleff. Dr. Alcibiade Tavernier, împreună cu un prieten s-au dus la vânătoare în județul Ilfov, unde prin violență au fost jefuiți de bani de către o bandă de hoți. Marele logofăt al dreptății, Alexandru Filipescu a propus pedeapsa cu moartea pentru principalul vinovat, dar Kiseleff s-a mulțumit să-i dea doar 15 ani muncă grea în ocna.

În general, doctorii care au profesat în București, au avut o situație materială foarte bună, unii dintre ei angajându-se în diverse afaceri mănoase. Dintre documentele primei jumătăți a veacului al XIX-lea, doar unul arată situația precară a unui medic. Este vorba de doctorul Gh. Gronau, care solicită în 1838 domnitorului, să i se mărească leafa, deoarece se ocupă de un numar dublu de bolnavi, atât la spitalul Colțea, cât și la Filantropia. În plângere, el arată și nenumeratele lipsuri materiale de care suferea.

Cel mai bogat și prosper medic este considerat Constantin Darvari, angajat în tot felul de afaceri: vânzări, cumpărări, chirii, danii, împrumuturi în bani, dote de zestre, etc. Pe primul loc se situează vânzările și cumpărările în care acesta s-a implicat. Un prim document, cel din 20 iunie 1790, ne semnalează că Maria Cantacuzino vinde doctorului Constantin Darvari casele cu locul lor din mahalaua Bălăceanului, rămase de la soțul ei clucerul Zamfirache, cu prețul de 2.750 de taleri. Același Darvari, cumpără pentru suma de 1.700 de taleri, de la Maria Bălăceanca, locul caselor cumpărate de la Maria Cantacuzino, în mahalaua Sfântului Dimitrie. Pentru o altă sumă, de 950 de taleri, doctorul Darvari cumpără de la Tănase, leciorul lui Antiohie - logofăt de divan, pământul ce se afla la poarta de sus a Curții domnești celei vechi.

Urmează epitropii răposatei Maria Bălăceanca, care vând doctorului, un loc în mahalaua Sf. Dimitrie. În aceeași mahala, Darvari, cumpără de la Petre Șufar, un loc ce merge de la Curtea Veche spre Hanul lui Șerban Vodă, cu un preț de 1100 de taleri.

La 1 iulie 1799, Spiro Gazoti vinde doctorului Constantin Darvari trei prăvălii din mahalaua Sf. Dimitrie cu 900 de taleri; prăvăliile se aflau pe pământul Mariei Bălăceanu. Ultima tranzacție, atestată documentar, este cea din 1 iulie 1819, când Constantin Voinescu, fost mare pitac, vinde doctorului Darvari o casă ce o avea în mahalaua Sf. Dimitrie, pentru suma de 12.500 de taleri.

La căsătoria doctorului Constantin Darvari cu Elena, fata logofătului Bălașa, născuta Băbeanu, acesta, prin foaia de zestre, a intrat în posesia frumoasei sume de 13.270 de taleri. A urmat Panait, fost căpitan de lefegii, care din locul îngăduit nepoatei sale Sanda, i-a dat numai jumătate, iar cealaltă jumătate a dat-o nepoatei sale Elena ce se căsătorise cu doctorul Darvari.

Manolache, mare vornic, dăruiește doctorului Darvari două suflute de țigani, drept mulțumire pentru că doctorul i-a fost de mare folos la necazurile ce le-a avut în familie. La rândul său, Dimitrie Racoviță, fost mare logofăt, dăruiește doctorului o fată de țigan, anume Teodora, fata lui Ionicel Suiul.

Dintre numeroasele chirii pe care le primea, am aminti pe cea dată de Ioan Islicarul, care se învoia să-i dea doctorului trei taleri pe an pentru locul pe care avea construit un grajd mai dinainte și pe care loc îl cumpărase mai apoi doctorul de la epitropii Mariei Bălăceanu.

Un alt doctor, al primei jumătăți a secolului al XIX-lea, ce va face numeroase afaceri și se va implica în viața socială, a fost doctorul I. Zucker, cunoscut și cu numele de Ioan Țucăr.

La 21 august 1846, Sfatul orășenesc al capitalei propune Departamentul Treburilor Dinlăuntru, să dea aviz „favorabil lui Zucker, doctor în „simie și tehnică”, pentru a fabrica lumânări de lux și săpun. Același doctor, avea pe Podul Târgului de afară o manufactură care funcționa pe mai multe profile: fierărie, turnătorie de cupru, tâmplărie și rotărie. Aceste „întreprinderi” aveau două scopuri: unul economic și altul didactic. Același doctor Zucker, la 25 martie 1840, solicită lui Alexandru Vodă Ghica să i se aprobe un privilegiu de 5 ani în legătură cu mașina de treierat pe care a născocit-o și a construit-o în Școala salariaților pentru meșteșuguri. Germanul Zucker și-a câștigat merite prin școala sa pentru educarea meseriașilor, formând mai ales buni tâmplari.

Nici agricultura n-a fost neglijată de doctorul Zucker. Un document din 21 octombrie 1834, arată că acesta împreună cu doctorul Mayer, M. Ghica și I. Câmpineanu, solicitau domnitorului Alexandru Ghica aprobarea înființării unei societăți de agricultură. Pe 3 noiembrie 1834, domnitorul dă aviz favorabil acestuia demers.

Dând dovadă că este un om caritabil, el va încuviința, în 1848, ca în casa sa să funcționeze pensionul de băieți al lui Ioan Taff.

Se pare că afacerile îi mergeau foarte bine, având în vedere faptul că în mai 1838, el împrumută Visteria cu 10.000 de galbeni, cu o dobândă de 12% pe an.

De asemeni, el era și ocârmuitorul averii lui Manuc Bei, de vreme ce ceren domnitorului Alexandru Dimitrie Ghica, să-i acorde despăgubiri pentru stricăciunile cauzate de cutremur la Hanul Manuc.

Cu certitudine, prima jumătate a secolului al XIX-lea, a însemnat un pas înainte în dezvoltarea asistenței medicale în Țara Românească, și cu precădere în București.

Bucharestan Physicians' Role During the First Half of the 19th Century SUMMARY

Plague, cholera, smallpox were some of the most frequent calamities recurrently affecting the Wallachian capital. Bucharest was in great need of physicians and surgeons; one of the most difficult moments in the 19th century history of the town was the 1813 - 1814 plague epidemics, which was said to have killed about 25 - 30.000 people, of a total 80.000 inhabitants. Of the 26 physicians who took care of the afflicted, during the 1828 - 1829 epidemics, only five were left alive. Cholera stroke the town in 1831, killing 2.170 persons. A new wave of cholera was recorded during 1836 - 1848.

The article analyses the role of the increasing number of Romanian physicians first trained abroad, before being trained in the local medicine faculty, and the measures taken by the authorities in order to improve the medical practice in Bucharest.

BIBLIOGRAFIE

- x x x Arhivele Statului București, fondurile: *Agia Bucureștilor, Vornicia din Lăuntru, Interne, Visteria, Obștească episcopie, Logofeția pricinilor bisericești.*
- George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București (1594-1848)* vol. I - II, București, 1961.
- Al. G. Gălășescu, *Eforia spitalelor civile din București*, București, 1899.
- G. Barbu, *Arta vindecării în Bucureștii de odinioară*, Ed. Științifică, București, 1967.
- x x x *Istoria orașului București*, vol. I, București, 1965.
- P.Gh. Samarian, *O veche monografie sanitară a Munteniei. Topografia Țării Românești de dr. C. Caracș*, București, 1937.
- Paul Cernovodeanu, *Istoria Bucureștilor prin călători străini*, vol. I, manuscris, M.M.B.
- I. Felix, *Istoria igienei în România în secolul al XIX-lea și starea ei la începutul secolului al XX-lea*, partea I, București, 1901.
- A.D.Xenopol, *Nicolae Kretzulescu, viața și faptele lui*, București, 1915.
- x x x *Din tradițiile medicinei și ale educației sanitare*, Ed. Medicală, București, 1978.
- x x x *Din istoria medicinei românești și universale*, București, 1962.
- Ioana Cristache-Panait, *Funcționarea spitalului Pantelimon în prima Jumătate a secolului XIX*, M.M.B.
- N. Iorga, *Istoria românilor în chipuri și icoane*, Craiova, 1921.
- V. Manoliu, *Începuturile organizării sanitare în orașul București*, În *Ocrotirea sănătății*, nr. 2, 1954.
- Al. Andrei, *Medici români și străini din Moldova și Muntenia între 1800 - 1850*, Cluj, 1927.
- x x x *Învățămintul medical și farmaceutic din București. De la începuturi până în prezent*, Ed. Institutului de medicină și farmacie, București, 1963.